فصلنامهٔ پژوهش‌های پولی_ بانکی
سال پانزدهم، شمارهٔ ۵۳، پاییز ۱۴۰۱
صفحات ۳۵۳_ ۳۷۹

# قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌های ایرانی با نقش تعدیلی اندازهٔ بانک و بحران مالی

**وحید اسکو** [*] **محمد نوروزی** [†]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۱

## چکیده

یکی از مباحث پژوهش‌های بازار مالی قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌هاست که همواره موردتوجه پژوهشگران بوده است و از چالش‌برانگیزترین موضوعات در حوزهٔ پژوهش‌های دانش مالی قلمداد می‌شود. ارائهٔ صورت‌های مالی قابل‌مقایسه احتمالاً توانایی ذی‌نفعان در ارزیابی ریسک‌پذیری در فعالیت‌های بانکی، تأمین‌مالی و سرمایه‌گذاری را تسهیل می‌کند. بر همین اساس، این پژوهش به بررسی قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها با تأکید بر نقش تعدیل‌کنندهٔ اندازهٔ بانک و بحران مالی می‌پردازد. بدین‌منظور، نمونه‌ای متشکل از ۲۳ بانک پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ انتخاب شد و با بهره‌گیری از الگوی رگرسیون چندمتغیره مبتنی بر روش داده‌های تابلویی موردآزمون قرارگرفت. نتایج پژوهش حاکی از آن است که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در ریسک‌پذیری بانک‌ها تأثیر منفی دارد. همچنین، اندازهٔ بانک و بحران مالی به‌عنوان نقش تعدیل‌کننده، ارتباط منفی بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها را تشدید می‌کند، زیرا بانک‌های بزرگ‌تر در طول دوره بحران مالی، به دلیل وجود اطلاعات گسترده‌تر بیشتر مورد توجه قانون‌گذاران، سرمایه‌گذاران، تحلیلگران و سایر سهامداران قرار دارند.

**واژه‌های کلیدی:** قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی، ریسک‌پذیری بانک‌ها، اندازهٔ بانک، بحران مالی
**طبقه‌بندی JEL:** G01, G21, D81

[*] استادیار، دانشکدهٔ علوم انسانی و علوم ورزشی، دانشگاه گنبدکاووس (نویسنده مسئول)؛ vahidoskou@gonbad.ac.ir
[†] استادیار، گروه علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه گنبدکاووس؛ Mohammad_n488@yahoo.com

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

## ۱ مقدمه

در ارتباط با دستیابی به هدفی مؤثر، قابلیت مقایسهٔ گزارشگری مالی امری ضروری است که از منظر نظارتی، فقدان چنین قابلیت مقایسه‌ای مانع تفسیر مناسب از اقدامات احتیاطی و توسعهٔ کافی پاسخ‌دهی می‌شود. ریسک‌پذیری بانک سازوکاری مهم برای به حداکثر رساندن ثروت سهامداران و افزایش سود حاصل از مدیریت بانک است (سان و لیو[1]، ۲۰۱۴). پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که بانک‌ها سود قابل‌توجهی از ریسک‌پذیری به‌دست می‌آورند که این ممکن است شامل کاهش هزینه‌های کسب‌وکار، افزایش سهم بازار، انعطاف‌پذیری در تأمین‌مالی، سود حاصل از نوآوری مانند افزایش رؤیت‌پذیری باشد. بااین‌حال، انگیزه برای ریسک‌پذیری مستلزم هزینه‌های قابل‌توجهی است که ممکن است شامل ریسک ورشکستگی بیشتر، هزینه‌های نمایندگی، هزینه‌های اعتبار، هزینه‌های قانونی، و احتمال بقای کمتر بانک باشد (سان و لیو، ۲۰۱۴). در واقع، ریسک‌پذیری بیش‌ازحد توسط بانک‌ها معمولاً به‌عنوان یکی از دلایل اصلی بحران مالی اخیر محسوب می‌شود (براون و همکاران[2]، ۲۰۱۵؛ سان و لیو، ۲۰۱۴). بنابراین، ریسک‌پذیری بانک موردتوجه نهادهای نظارتی، تأمین‌کنندگان سرمایه، و پژوهشگران قرار گرفته است. باوجوداین، مدیریت بانک ممکن است راهبردهای مختلفی را اجرا کند؛ مانند ایجاد یک محیط اطلاعاتی غیرشفاف برای پنهان‌کردن پیامدهای منفی احتمالی ریسک‌پذیری، درحالی‌که هم‌زمان از منافع حاصل از این فعالیت‌ها استفاده می‌کند. در همین راستا، پژوهش منصور حسن و همکاران[3] (۲۰۲۰) از قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی به‌عنوان یک ویژگی مطلوب از گزارشگری مالی برای بهبود محیط اطلاعاتی شرکت استفاده کرده است.

قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی بیانگر ویژگی کیفی است که کاربران را قادر می‌سازد شباهت‌ها و تفاوت‌های اقلام را شناسایی و درک کنند (هیئت استانداردهای حسابداری مالی، ۲۰۱۰). هیئت استانداردهای حسابداری مالی (۲۰۱۰) استدلال می‌کند که قابلیت مقایسهٔ اطلاعات مالی، محیط اطلاعاتی را بهبود می‌بخشد و منجر به کارایی بیشتر تخصیص سرمایه می‌شود. پژوهش‌های پیشین حاکی از آن است که قابلیت مقایسهٔ عدم تقارن اطلاعاتی، نوسانات بازدهی غیرمتعارف، دارایی‌های نقدی و انگیزه‌های مدیریتی برای پنهان‌سازی اخبار

---

[1] Sun & Liu

[2] Brown et al.

[3] Monzur Hasan et al.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

بد را کاهش می‌دهد (دی فرانکو و همکاران[1]، ۲۰۱۱؛ حبیب و همکاران[2]، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸؛ کیم و همکاران[3]، ۲۰۱۶؛ پیترسون و همکاران[4]، ۲۰۱۵). بنابراین، پژوهش حاضر از دو جنبه به ارتباط بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک می‌پردازد: اول، بخش بانکداری نقشی اساسی در حفظ ثبات اقتصادی و رشد دارد. علاوه‌براین، استانداردهای منحصربه‌فرد حسابداری و ماهیت پیچیدهٔ حسابداری مالی در بانکداری ممکن است درک ویژگی‌های اقتصادی اساسی بانک‌ها را دشوارکند و عملکرد بخش بانکداری را نسبت به سایر بخش‌ها محک بزند. ارائهٔ صورت‌های مالی قابل‌مقایسه احتمالاً توانایی ذی‌نفعان (به‌عنوان‌مثال سرمایه‌گذاران، سپرده‌گذاران، قانون‌گذاران) در ارزیابی ریسک‌پذیری در فعالیت‌های بانکی، تأمین‌مالی، و سرمایه‌گذاری را تسهیل می‌کند. دوم، مشوق‌ها و فرصت‌های ریسک‌پذیری در بانکداری نسبت به سایر صنایع نسبتاً بیشتر است (کاناگارتنام و همکاران[5]، ۲۰۱۴). ریسک‌پذیری بیش‌ازحد توسط بانک‌ها می‌تواند منجر به پریشانی مالی و بی‌ثباتی در اقتصاد کلان شود. بنابراین، این امر که آیا قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی ریسک‌پذیری بانک‌ها را محدود می‌کند یا خیر، بسیار حائز اهمیت است. سوم، تمرکز بر یک صنعت واحد (یعنی بانکداری) باعث می‌شود تا سایر عوامل مختلف از تفاوت مقطعی در ریسک‌پذیری و ایجاد قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی توسط بانک‌ها کنترل شود. براساس پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰)، این فرض وجود دارد که در بانک‌ها با قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی بیشتر، ریسک‌پذیری به میزان قابل‌توجهی کاهش یابد، زیرا قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی باعث بهبود کمّی و کیفی اطلاعات موجود برای اشخاص خارجی می‌شود و هزینه‌های کسب و پردازش اطلاعات و هزینه‌های مربوط به نظارت بر فعالیت‌های بانکی را کاهش می‌دهد (دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱). شفافیت اطلاعاتی همراه با قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی احتمالاً مشکلات خطرهای اخلاقی را کاهش می‌دهد و راه‌ها و انگیزه‌های مدیریت را برای پیگیری فعالیت‌های ریسک‌دار تضعیف می‌کند (چن و همکاران[6]، ۲۰۱۸). علاوه‌براین، افزایش اطلاعات قابل‌مقایسه به حسابرسان و قانون‌گذاران خارجی اجازه

[1] De Franco et al
[2] Habib et al
[3] Kim et al
[4] Peterson et al
[5] Kanagaretnam et al
[6] Chen et al

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

می‌دهد تا فعالیت‌های بانکداری را به‌طور گسترده‌تری کنترل کنند و توانایی مدیریت شرکت در انجام فعالیت‌های ریسک‌دار را محدود می‌کند.

یکی از عواملی که می‌تواند در ریسک‌پذیری بانک‌ها تأثیرگذار باشد، اندازهٔ بانک است که در پژوهش‌های مختلف به آن اشاره شده است (بلتراتی و استلز[1]، ۲۰۱۲؛ بهاقات و همکاران[2]، ۲۰۱۵؛ لیوین و لیوین[3]، ۲۰۰۹). از یک طرف، بانک‌های بزرگ‌تر تحت نظارت بیشتر از سوی سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران، و تحلیلگران قرار می‌گیرند و منابع بیشتری در اختیار دارند که برای آن‌ها این امکان را فراهم می‌کند تا اطلاعات بیشتری در مورد نحوهٔ قابلیت مقایسه نسبت به سایر بانک‌ها ارائه دهند. بنابراین، قابلیت مقایسهٔ اطلاعات بانک‌ها باعث شفافیت اطلاعات مالی نیز می‌شود و از این طریق فعالیت‌های ریسک‌پذیرانه برای مدیران نیز به‌دلیل مشکلات مخاطره اخلاقی کاهش می‌یابد. باوجوداین، ارائهٔ قابلیت مقایسهٔ اطلاعات برای بانک‌های بزرگ فقط یکی از چندین سازوکار طراحی‌شده برای کاهش ریسک‌پذیری بانک‌هاست و سازوکارهای نظارتی جایگزین ممکن است نقش قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در کاهش ریسک‌پذیری بانک‌های بزرگ را از بین ببرند. به‌علاوه، با توجه به اینکه بانک‌های کوچک کمتر تحت نظارت قانون‌گذاران، تحلیلگران، و سرمایه‌گذاران قرار دارند، ارائهٔ اطلاعات قابل‌مقایسه توسط بانک‌های کوچک احتمالاً تأثیر بارزتری در ریسک‌پذیری بانک‌های کوچک خواهد داشت. همچنین، این استدلال وجود دارد که بحران مالی در رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها تأثیرگذار است و این ارتباط را تعدیل می‌کند. بانک‌ها به‌طورکلی تحت نظارت شدید توسط قانون‌گذاران، سرمایه‌گذاران، تحلیلگران، و سایر سهامداران در طول دورهٔ بحران مالی قرار دارند (بهاقات و همکاران، ۲۰۱۵). آمیرام و همکاران (۲۰۱۸) بر این باورند که اطلاعات بیشتری در زمان بحران مالی در بانک‌ها وجود دارد. ارائهٔ قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در دورهٔ بحران مالی به‌عنوان یکی از چندین سازوکار ارائه‌شده برای کاهش ریسک‌پذیری بانک‌هاست. بنابراین، وجود سازوکارهای جایگزین در نقش قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در کاهش ریسک‌پذیری بانک تأثیرگذار است. لذا، این انتظار وجود دارد که ارتباط بین قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها در دوره‌های غیربحران مالی بیش از دوره‌های دارای بحران مالی باشد. اهمیت این پژوهش به‌دلیل کاهش هزینه‌های کسب و پردازش اطلاعات توسط بانک‌هاست

[1] Beltratti & Stulz
[2] Bhagat et al
[3] Levine & Levine

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

که یک سازوکار کلیدی برای مدیران محسوب می‌شود و کیفیت اطلاعات مالی را برای استفاده‌کنندگان برون‌سازمانی نیز افزایش می‌دهد.

رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌های ایالات متحدهٔ امریکا موردمطالعه قرارگرفته است (منصور حسن و همکاران، ۲۰۲۰)؛ اما پژوهشی که این رابطه را در ایران موردبررسی قرار داده باشد، مشاهده نشده است (از وجه‌تمایز پژوهش حاضر با پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) می‌توان به ساختار بانکداری در کشور ایران[۱] اشاره کرد که با ساختار بانکداری ایالات متحده متفاوت است و این مسئله می‌تواند در محیط کشور ایران نتایجی متفاوت در پی داشته باشد). از طرفی، ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که اندازهٔ بانک و بحران مالی می‌تواند این رابطه را تشدید کند (منصور حسن و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین، سؤال اصلی پژوهش این است که آیا اندازهٔ بانک و بحران مالی در رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری تأثیرگذار است یا خیر؟ همچنین، از نظریهٔ نمایندگی برای پاسخ به سؤال فوق استفاده شده است که براساس این نظریه، بانک‌ها جهت کاهش تضاد منافع بین سهامداران و مالکان سعی بر افزایش قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی می‌کنند که این امر باعث کاهش ریسک‌پذیری بانک می‌گردد.

لذا در ادامه، پس از ارائهٔ مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش‌های انجام‌شده، فرضیه‌ها و روش‌شناسی پژوهش مطرح شده است و در بخش بعدی نتایج پژوهش که شامل آمار توصیفی و آمار استنباطی است موردبحث قرار می‌گیرد و در نهایت، بحث، نتیجه‌گیری، و پیشنهادها ارائه می‌شود.

## ۲ مبانی نظری فرضیه‌ها

### ۲. ۱ ریسک‌پذیری بانک

ریسک‌پذیری یکی از مسائل مهم در صنعت بانکداری است و به کانون اصلی ادبیات نظری بانکداری تبدیل شده است. بانک‌ها در مجموعه‌ای از مقررات کاملاً مشخص فعالیت می‌کنند

---

[۱] ازجمله تفاوت بارز در بانکداری ایران می‌توان به ممنوعیت سرمایه‌گذاری‌های غیراخلاقی اشاره کرد که در بخش سنجش متغیر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی بانک‌ها، بازده بانک حاصل سرمایه‌گذاری‌هایی است که در کلیهٔ فعالیت‌های اخلاقی و هنجارهای اخلاقی و تعهدات اجتماعی صورت گرفته است؛ ولی در پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) براساس ساختار بانکداری ایالات متحدهٔ امریکا انجام شده که قابلیت مقایسهٔ بانک‌ها در آن پژوهش براساس هیچ‌گونه محدودیتی صورت گرفته است.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

و برای اطمینان از انطباق آن‌ها با این الزامات موردبررسی قرار می‌گیرند (جین و همکاران[1]، ۲۰۱۳)، مدیریت بانک از نظر ماهیت و میزان فعالیت‌هایی که می‌تواند ریسک تلقی شود، اختیار قابل‌توجهی دارد. اختیارات مدیریتی از نظر ریسک‌پذیری بانک در صورت وجود مخاطره اخلاقی و عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر می‌شود، زیرا این عوامل بر نوع و دامنهٔ سرمایه‌گذاری‌های انتخاب‌شده و فعالیت‌های تأمین‌مالی انجام‌شده توسط بانک‌ها تأثیر می‌گذارند (چن و همکاران، ۲۰۰۶). مطالعات حاکی از آن است که سهامداران انگیزه‌هایی برای تشویق مدیران بانک برای ریسک‌پذیری بالا به‌منظور حداکثر رساندن ارزش سهام و جبران خسارت مدیران دارند (جنسن و مکلینگ[2]، ۱۹۷۶؛ مرتون[3]، ۱۹۷۷). بااین‌حال، ریسک‌پذیری بالا ممکن است برای بانک‌ها و اقتصاد مضر باشد؛ به‌طور نمونه، چن و همکاران (۲۰۰۶) دریافتند که ثروت مبتنی بر اختیار سهام، ریسک‌پذیری در صنعت بانکداری را افزایش می‌دهد. مطالعات همچنین شواهدی را نشان می‌دهد که بانک‌های بزرگ و بانک‌هایی که ریسک نقدینگی بودجهٔ کمتری دارند، احتمال بیشتری دارد که ریسک بیشتری بپذیرند (بگت و همکاران، ۲۰۱۵؛ خان و همکاران[4]، ۲۰۱۷).

## ۲. ۲ قابلیت مقایسهٔ صورت مالی

منبع اصلی استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری جهت ارزیابی ارزش سهام بانک‌ها، صورت‌های مالی هستند که انتظار می‌رود اطلاعات صحیح، روشن، و جامع را دربارهٔ واحد تجاری فراهم کنند؛ بنابراین اطلاعات حسابداری باید مفید و مربوط بوده و توان اثرگذاری در تصمیم‌گیری اقتصادی افراد را داشته باشند. به همین دلیل، کیفیت گزارشگری مالی برای استفاده‌کنندگان از گزارشگری مالی شامل سرمایه‌گذاران، تحلیلگران مالی، و قانون‌گذاران از اهمیت بسیاری برخوردار است (حاجیها و آزادزاده، ۱۳۹۸). در چهارچوب مفهومی هیئت استانداردهای حسابداری مالی دربارهٔ گزارشگری مالی، قابلیت مقایسه به‌عنوان ویژگی کیفی کلیدی اطلاعات حسابداری شناخته می‌شود. اگر سیستم حسابداری دو شرکت برای مجموعه‌ای یکسان از رویدادهای اقتصادی صورت‌های مالی مشابهی تولید کند، این دو سیستم قابل‌مقایسه هستند. قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی یکی از ابعاد مهم کیفیت

---

[1] Jin et al.
[2] Jensen & Meckling
[3] Merton
[4] Khan et al.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

گزارشگری مالی است که سودمندی و صداقت اطلاعات حسابداری را افزایش می‌دهد و نقش مهمی در حفظ اعتماد مشارکت‌کنندگان بازار سرمایه و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری ایفا می‌کند و کیفیت گزارشگری مالی را ارتقا می‌بخشد. هرچه قابلیت مقایسهٔ ارقام حسابداری افزایش پیدا کند، این اطلاعات برای استفاده‌کنندگان برون‌سازمانی و فعالان بازار شفاف‌تر می‌شوند (سوهن[1]، ۲۰۱۶).

قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی، شناسایی و فهم شباهت‌ها و تفاوت‌ها میان عملکرد مالی شرکت‌ها را افزایش می‌دهد. همچنین، قابلیت مقایسه برای مشارکت‌کنندگان بازار سرمایه و استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری مهم است، زیرا قابلیت مقایسه اعتماد آن‌ها را در سنجش عملکرد مالی بانک تقویت می‌کند و اطلاعات حسابداری را جهت تحلیل مالی و سرمایه‌گذاری مفید می‌سازد (هیل و همکاران، ۲۰۱۰). مطالعات نشان می‌دهد که صورت‌های مالی قابل‌مقایسه نوسانات بازده خاص شرکت را کاهش می‌دهد (حبیب و همکاران، ۲۰۱۸) و اطلاع‌رسانی قیمت سهام (چوی و همکاران، ۲۰۱۹) و کارایی تصمیم‌گیری در مورد خرید سهام بانک‌ها را بهبود می‌بخشد (چن و همکاران، ۲۰۱۸). شفافیت اطلاعاتی ناشی از قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ارزیابی سرمایه‌گذاران از بازار سرمایه منجر به بهبود ریسک اعتباری بانک‌ها می‌شود (کیم و همکاران[2]، ۲۰۱۳) که پیامدهای مثبتی برای هزینه سرمایه و ساختار سررسید بدهی دارد (فنگ و همکاران، ۲۰۱۶).

### ۲. ۳ قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و ریسک‌پذیری بانک

ازآنجایی‌که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی باعث کاهش هزینه‌های کسب و پردازش اطلاعات می‌شود، نظارت بر فعالیت‌های بانکداری را تسهیل می‌کند و هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهد. بر اساس نظریه نمایندگی، نظارت بر ریسک‌های مدیریتی به مشکلات مخاطره اخلاقی اشاره دارد. بانک‌ها مؤسساتی با نسبت اهرمی بالایی هستند. سهامداران در مقابل راهبردهای دارای ریسک بالا که نوسانات دارایی‌های بانک را نسبت به شرکت‌های کمتر اهرمی افزایش می‌دهند، ایستادگی می‌کنند (عباسعلی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابراین، سه توجیه بالقوه برای این فرضیه وجود دارد: اول، در ارتباط با مخاطره اخلاقی از ریسک‌پذیری بانک نشان می‌دهد که سهامداران بانک انگیزه‌هایی دارند تا مدیریت را به انجام بیشتر فعالیت‌های ریسک‌پذیر تشویق کنند (سان و لیو، ۲۰۱۴)، زیرا ریسک‌پذیری باعث

[1] Sohn
[2] Kim et al

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

افزایش بازده و ارزش سهام سهامداران بدون هیچ‌گونه هزینهٔ اضافی می‌شود (مرتون، ۱۹۷۷). مشکلات خطرهای اخلاقی برگرفته از نظریهٔ عدم تقارن اطلاعاتی است، زیرا چنین شرایطی انگیزهٔ مدیران بانک را برای مشارکت در ریسک‌پذیری فراهم می‌کنند؛ مانند اعمال وام‌های متهورانه، سرمایه‌گذاری در فنّاوری که ممکن است مورد آزمایش چندانی نشده باشد یا سایر فعالیت‌ها در شرکت‌های بزرگ (ساندرس و سانگ، ۲۰۱۸). لذا این استدلال وجود دارد که قابلیت مقایسهٔ اطلاعات صورت‌های مالی احتمالاً به‌عنوان یک وسیلهٔ انضباطی برای جلوگیری از ریسک‌پذیری بیش‌ازحد مرتبط با مسئلهٔ مخاطره اخلاقی به‌کار می‌آید، زیرا قابلیت مقایسهٔ اطلاعات به اشخاص خارجی، ازجمله سپرده‌گذاران (و صندوق‌های بیمهٔ سپرده) اجازه می‌دهد تا رویدادهای اقتصادی اساسی بانک را بهتر درک کنند و مواجهه با ریسک و فعالیت‌های بانکداری با بانک‌های همکار را بهتر ارزیابی کنند (چن و همکاران، ۲۰۱۸؛ دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ کیم و همکاران، ۲۰۱۳). دوم، اختیار مدیریتی و رفتار فرصت‌طلبانه در بخش بانکداری، مدیران را تشویق می‌کند که ریسک بیشتری را بپذیرند، زیرا عملکرد مدیریت براساس بخشی از سودی ارزیابی می‌شود که می‌توانند نسبت به همتایان خود کسب کنند (راجان، ۲۰۰۶؛ سان و لیو، ۲۰۱۴). با توجه به اینکه ارائهٔ قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی شفافیت اطلاعاتی را بهبود می‌بخشد و نظارت بر فعالیت‌های مدیریتی را آسان‌تر و کم‌هزینه‌تر می‌کند، انتظار می‌رود مدیران با انتخاب پروژه‌های بیش‌ازحد مطمئن و نه پروژه‌های با ریسک بالا، از سرمایهٔ انسانی خاص شرکت خود محافظت کنند. ازاین‌رو، قابلیت مقایسهٔ صورت مالی با اختیار مدیریتی و رفتار فرصت‌طلبانه کمتر همراه است و بنابراین با ریسک‌پذیری کمتری در ارتباط است. سوم، قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالیِ بیشتر ممکن است منجر به انطباق مؤثرتر و شیوه‌های حاکمیت شرکتی در مورد کنترل‌های داخلی شود، که ریسک‌پذیری را کاهش می‌دهد (حبیب و همکاران، ۲۰۱۸). این فرضیه با توجه به اینکه قابلیت مقایسهٔ عدم تقارن اطلاعاتی بین هیئت‌مدیره و مدیریت را کاهش می‌دهد، باعث بهبود نظارت و ارزیابی مؤثرتر هیئت‌مدیره در مورد تصمیمات سرمایه‌گذاری مدیریتی می‌شود (چن و همکاران، ۲۰۱۸). شفافیت اطلاعات ناشی از قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی همچنین ممکن است مدیریت را تحریک کند تا با محافظه‌کاری بیشتر، مسئولیت‌های حقوقی یا اعتبارهای ازدست‌رفتهٔ ناشی از ریسک‌پذیری بیشتر را تضعیف کند. علاوه‌براین، قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی امکان نظارت بیشتر بر فعالیت‌های بانکی توسط حسابرسان و قانون‌گذاران خارجی را فراهم و توانایی مدیریت بانک در انجام فعالیت‌های با ریسک بالا را محدود می‌کند.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

### ۲. ۴ قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و ریسک‌پذیری بانک؛ نقش اندازهٔ بانک

رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و ریسک‌پذیری بانک بسته به اندازهٔ بانک متفاوت است. مطالعات نشان می‌دهد که ماهیت و سطح ریسک‌پذیری برای بانک‌های بزرگ‌تر نسبت به بانک‌های کوچک‌تر متفاوت است، زیرا نیازهای سرمایه‌ای که از طرف مسئولین نظارتی تعیین می‌شود، برای بانک‌های بزرگ‌تر کمتر خواهد بود (جین و همکاران، ۲۰۱۳). خان و همکاران (۲۰۱۷) دریافتند که بانک‌های بزرگ‌تر به‌دلیل ریسک نقدینگی پایین‌تر، سطح ریسک کمتری دارند. به همین ترتیب، بلتراتی و اشتولز (۲۰۱۲) بر این باورند که بانک‌های کوچک‌تر با درآمد بهرهٔ بالاتر و مالکیت سهام متمرکزتر دارای سطوح بالاتری از ریسک ویژه هستند. از طرفی، برتای و دیگران (۲۰۱۳) به این نتیجه رسیدند که اندازهٔ بانک ارتباطی با سطح ریسک ندارد.

مطالعات اخیر همبستگی مثبتی بین اندازهٔ شرکت (شرکت‌های غیرمالی) و قابلیت مقایسهٔ صورت مالی نشان می‌دهد (چوی و همکاران، ۲۰۱۹؛ دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ حبیب و همکاران، ۲۰۱۸). بنابراین، در بانک‌هایی که صورت‌های مالی آن‌ها از قابلیت مقایسه بیشتری برخوردار است، نیز ریسک پایین‌تری را نسبت به همتایان خود دارند، چراکه ذی‌نفعان به راحتی می‌توانند ریسک‌های موجود در بخش مالی را ارزیابی نمایند تا از این طریق ارزش سهام در معرض ریسک خود را کاهش دهند. (جین و همکاران، ۲۰۱۳). با این حال، این استدلال وجود دارد که نظارت بر سازوکارهای بانک‌ها می‌تواند قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را برای سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران و سایر سهامداران افزایش دهد و از این طریق ریسک‌پذیری را برای سرمایه‌گذاری کاهش دهد.

### ۲. ۵ قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و ریسک‌پذیری بانک؛ نقش بحران مالی

براساس مطالعات صورت‌گرفته، پارامترهای نقدینگی بانک، مشوق‌ها و دامنهٔ ریسک‌پذیری، و محیط اطلاعاتی در طول بحران اقتصادی به‌طور قابل‌توجهی تغییر کرده است؛ به‌عنوان مثال، تعدادی از بانک‌های بزرگ ایالات متحده در پاسخ به نگرانی‌های مربوط به نقدینگی و فشار نظارتی در طول بحران مالی، نسبت سپردهٔ به نقدینگی خود را افزایش دادند. در همین راستا، خان و همکاران (۲۰۱۷) استدلال کردند که بین نقدینگی بانک و سطح ریسک‌پذیری ارتباط منفی قابل‌توجهی وجود دارد. به همین ترتیب، بگت و همکاران (۲۰۱۵) دریافتند که بانک‌ها در دورهٔ بحران مالی تحت نظارت شدید قانون‌گذاران و بررسی سرمایه‌گذاری و پوشش رسانه‌ای بوده و تلاش‌های قابل‌توجهی از طریق این سازوکارها برای کاهش میل و توان بانک‌ها برای سرمایه‌گذاری‌هایی با ریسک بالا انجام شده است. با توجه به محیط اطلاعاتی،

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

شواهد بخش غیرمالی نشان می‌دهد که در طول این بحران اقتصادی، شرکت‌ها اطلاعات محافظه‌کارانه و دقیق‌تری ارائه داده‌اند (جنکینز و همکاران، ۲۰۰۹). لذا براین‌اساس، این پیش‌بینی وجود دارد که بین قابلیت مقایسهٔ صورت مالی و فعالیت‌های ریسک‌پذیری بانکی در دوره‌های غیربحران مالی در مقایسه با دوره‌های بحران مالی رابطهٔ معناداری وجود داشته باشد، چراکه در دورهٔ بحران مالی، فشار نظارتی زیاد است و بررسی دقیق توسط سرمایه‌گذاران، تحلیلگران، و سایر ذی‌نفعان بسیار شدید بوده و سطح در دسترس بودن اطلاعات از منابع داخلی و خارجی بالاست. قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در دورهٔ بحران یکی از چندین سازوکار طراحی‌شده برای کاهش ریسک‌پذیری بانک‌هاست. بنابراین، وجود سازوکارهای جایگزین نقش قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی را در کاهش ریسک‌پذیری بانک در آن دوره کاهش می‌دهد. یکی از این سازوکارها بدهی با سررسید کوتاه‌مدت برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و بهبود کنترل و نظارت بر مدیران است که می‌توان انتظار داشت که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی باعث ارتقا و بهبود حاکمیت شرکتی برای کاهش مشکلات مربوط به عدم تقارن اطلاعاتی شود.

## ۳ فرضیه‌های پژوهش

فرضیهٔ اول: بانک‌هایی که صورت‌های مالی آن‌ها قابلیت مقایسهٔ بیشتری دارند، با ریسک‌پذیری کمتری همراه‌اند.

فرضیهٔ دوم: اندازهٔ بانک اثر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در ریسک‌پذیری بانک را تعدیل می‌کند.

فرضیهٔ سوم: بحران مالی بانک اثر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در ریسک‌پذیری بانک را تعدیل می‌کند.

## ۴ پیشینهٔ تجربی پژوهش

منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌های ایالات متحدهٔ امریکا طی سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۱۹ پرداختند و نتایج آن‌ها نشان‌دهندهٔ آن است که بانک‌هایی که صورت‌های مالی قابل‌مقایسه‌ای دارند، ریسک‌پذیری کمتری دارند. همچنین یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که اندازهٔ بانک و بحران مالی رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها را نیز تعدیل و تشدید می‌کند. چوی و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و اطلاعات قیمت سهام در ارتباط با سود آتی پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان‌دهندهٔ آن است

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

که قابلیت مقایسهٔ صورت وضعیت مالی، توانایی بازده دورهٔ جاری را برای منعکس‌کردن سودهای آتی افزایش می‌دهد که بیانگر آن است که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی قیمت سهام را بهبود می‌بخشد و به سرمایه‌گذاران این اجازه را می‌دهد تا عملکرد آتی شرکت را بهتر پیش‌بینی کنند. حبیب و همکاران (۲۰۱۸) قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و بازدهی نوسانات سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در ایالات متحدهٔ امریکا را طی سال‌های ۱۹۸۱ تا ۲۰۱۳ موردبررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که میزان قابلیت مقایسهٔ بیشتر صورت‌های مالی، هزینه‌های کسب اطلاعات، عدم قطعیت مربوط به ارزیابی عملکرد را کاهش و کیفیت کلی اطلاعات موجود در خارج از شرکت‌ها را افزایش می‌دهد و به‌نوبهٔ خود به سرمایه‌گذاران کمک می‌کند تا جریان وجوه نقد و عملکرد شرکت را درک و ارزیابی کنند.

در مورد پیشینهٔ داخلی به‌علت آنکه مطالعات داخلی انجام‌شده مستقیماً به بررسی تأثیر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی با ریسک‌پذیری بانک‌ها با نقش تعدیل‌کنندهٔ اندازهٔ بانک و بحران مالی نپرداخته‌اند؛ لذا به مربوط‌ترین پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه اشاره می‌گردد. عاطفی‌فر و فتحی (۱۳۹۹) به بررسی اثربخشی شاخص‌های سلامت مالی به‌عنوان نمادهای بحران مالی بانکی با به‌کارگیری مدل‌های لاجیت چندمتغیره با استفاده از یک نمونه متشکل از ۹ بانک پرداختند و دریافتند که کیفیت مدیریت بیشترین اولویت، کیفیت دارایی از اولویت دوم، نقدینگی از اولویت سوم، کفایت سرمایه با اولویت چهارم و سودآوری در اولویت آخر قرار دارد. رضایی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تأثیر ویژگی‌های شرکت بر رابطهٔ بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و نگهداشت وجوه نقد شرکت‌ها طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵»، به این نتیجه رسیدند که ارتباط معناداری بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و نگهداشت وجوه نقد وجود دارد. براساس یافته‌ها، ارتباط منفی و معناداری ناشی از تمرکز مالکیت و کیفیت گزارشگری مالی بر رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و نگهداشت وجوه نقد وجود داشت. ضمناً محدودیت تأمین‌مالی در رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و نگهداشت وجوه نقد تأثیر معناداری نداشت. نوری‌فرد و کاظمی (۱۳۹۸) در پژوهشی تأثیر رابطهٔ قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک سقوط موردانتظار قیمت سهام را موردبررسی قرار دادند. یافته‌ها، ضمن تأیید برازش مدل پژوهش، نشان داد قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی رابطهٔ منفی و معناداری با ریسک سقوط موردانتظار قیمت سهام دارد.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

## ۵ روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، پژوهشی کاربردی و از نظر شیوهٔ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات نیمه‌تجربی پس‌رویدادی در حوزهٔ تحقیقات اثباتی حسابداری است؛ یعنی بر مبنای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات گذشته انجام گرفته است. از نظر روش تحلیل داده‌ها نیز تحقیق همبستگی است، زیرا پژوهش حاضر در پی یافتن رابطهٔ بین متغیرهای پژوهش در یک جامعهٔ آماری است. داده‌های پژوهش از لوح‌های فشردهٔ آرشیو آماری و تصویری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، و نرم‌افزار ره‌آورد نوین گردآوری شد. در نهایت با توجه به حجم نمونه‌ها، از نرم‌افزار ایویوز نسخهٔ یازدهم و استاتا برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها استفاده شد. جامعهٔ آماری موردمطالعه در این پژوهش شامل کلیهٔ بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ است. نمونهٔ انتخابی تحقیق نیز بانک‌هایی‌اند که مجموعهٔ شرایط زیر را دارا باشند:

۱. بانک‌هایی که از ابتدا تا انتهای سال ۱۳۹۸ در عضویت بورس اوراق بهادار باشند.
۲. به‌منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند باشد.
۳. طی سال مذکور، تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداده باشند.

پس از اعمال محدودیت‌های فوق، تعداد ۲۳ بانک به‌عنوان نمونهٔ تحقیق انتخاب شدند.

## ۶ الگوی رگرسیونی و نحوهٔ اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

با توجه به مبانی نظری پژوهش، الگوی رگرسیونی پژوهش حاضر براساس روش مدل چندمتغیره در رابطه‌های زیر ارائه شده است:

رابطهٔ (۱): جهت سنجش فرضیهٔ اول از رابطهٔ رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$RISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 COM_{i,t} + \beta_2 CAR_{i,t} + \beta_3 ROE_{i,t} + \beta_4 AGE_{i,t} + \beta_5 CSR_{i,t} + \beta_6 ICW_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن:

$RISK_{i,t}$: ریسک شرکت i در سال t؛ $COM_{i,t}$: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت i در سال t؛ $CAR_{i,t}$:نسبت سرمایه شرکت i در سال t؛ $ROE_{i,t}$: حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t؛ $AGE_{i,t}$: سن شرکت i در سال t؛ $CSR_{i,t}$: مسئولیت اجتماعی شرکت i در سال t و $ICW_{i,t}$: نقاط ضعف کنترل داخلی شرکت i در سال t است.

رابطه (۲): جهت سنجش فرضیهٔ دوم و سوم از رابطهٔ رگرسیونی زیر استفاده‌شده است:

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

$$RISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 COM_{i,t} + \beta_2 GFC_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 COM \times SIZE_{i,t} + \beta_5 COM \times GFC_{i,t} + \beta_6 CAR_{i,t} + \beta_7 ROE_{i,t} + \beta_8 AGE_{i,t} + \beta_9 CSR_{i,t} + \beta_{10} ICW_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن:
$RISK_{i,t}$: ریسک شرکت i در سال t؛ $COM_{i,t}$: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت i در سال t؛ $GFC_{i,t}$: بحران مالی شرکت i در سال t؛ $COM \times SIZE_{i,t}$: اثر تعاملی قابلیت مقایسه و اندازه شرکت شرکت i در سال t؛ $COM \times GFC_{i,t}$: اثر تعاملی قابلیت مقایسه و بحران مالی شرکت i در سال t؛ ؛ $CAR_{i,t}$:نسبت سرمایه شرکت i در سال t؛ $ROE_{i,t}$: حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t؛ $AGE_{i,t}$: سن شرکت i در سال t؛ $CSR_{i,t}$: مسئولیت اجتماعی شرکت i در سال t و $ICW_{i,t}$: نقاط ضعف کنترل داخلی شرکت i در سال t است.

## ۷ نحوهٔ اندازه‌گیری متغیرها

**متغیر مستقل:** در پژوهش حاضر براساس پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰)، از معیار دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) جهت قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی استفاده شده است. آن‌ها قابلیت مقایسه را شبیه‌بودن سیستم‌های حسابداری دو بانک در انعکاس رویدادهای اقتصادی در صورت‌های مالی تعریف کرده‌اند. به‌منظور اندازه‌گیری سیستم حسابداری یک بانک خاص در هر سال، با استفاده از مدل دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱)، رگرسیون سری زمانی زیر را با استفاده از سود شش‌ماههٔ چهار سال اخیر منتهی به سال t (شاخصی برای صورت‌های مالی) و بازده سهام شش‌ماههٔ چهار سال اخیر منتهی به سال t (شاخصی برای رویدادهای اقتصادی) اجرا می‌کنیم:

$$EARNINGS_{i,t} = \alpha_i + \beta_i RETURN_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad \text{(رابطه ۳)}$$

که در آن، $EARNINGS_{i,t}$ سود خالص شش‌ماهه و $RETURN_{i,t}$ بازده ناخالص سهام در طول شش‌ماههٔ t است. ضرایب برآوردشده $\alpha_i$ و $\beta_i$، سیستم حسابداری بانک i هستند که رویدادهای اقتصادی بانک را در صورت‌های مالی نشان می‌دهند. با توجه به تعریف دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) از قابلیت مقایسه، چنانچه بتوان دو بانک i و j را با یکدیگر مقایسه کرد، با قراردادن بازده بانک i در سیستم حسابداری بانک j، انتظار می‌رود نتایج مشابهی به‌دست آید. بنابراین، برای بانک j نیز مانند بانک i با استفاده از داده‌های سری زمانی بانک j، ضرایب $\alpha_i$ و $\beta_i$ (سیستم حسابداری بانک j) برآورد می‌شود. برای اندازه‌گیری میزان شباهت

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

سیستم‌های حسابداری بانک‌های i و j، دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) واکنش حسابداری بانک i و بانک j را به رویدادهای اقتصادی بانک i محاسبه می‌کنند، یعنی $RETURN_{i,t}$.

$$E(EARNINGS)_{ii,t} = \hat{\alpha}_i + \hat{\beta}_i RETURN_{i,t} \quad \text{(رابطه ۴)}$$

$$E(EARNINGS)_{ij,t} = \hat{\alpha}_i + \hat{\beta}_i RETURN_{i,t} \quad \text{(رابطه ۵)}$$

که در آن $E(EARNINGS)_{ii,t}$ سود پیش‌بینی‌شدهٔ بانک i با توجه به سیستم حسابداری و بازده بانک i در شش‌ماههٔ t است. به‌طور مشابه، $E(EARNINGS)_{ij,t}$ سود پیش‌بینی‌شدهٔ بانک j با توجه به سیستم حسابداری بانک j و بازده بانک i در شش‌ماههٔ t است. $COM_{it}$ نمرهٔ مقایسه‌پذیری دو بانک i و j است که با ضرب عدد ۱ــ در میانگین نمره‌های قابلیت مقایسهٔ دوبه‌دو بانک‌ها محاسبه می‌شود؛ یعنی قدر مطلق تفاوت بین سودهای پیش‌بینی‌شده با استفاده از بازده بانک i در سیستم حسابداری بانک‌های i و j برای هشت دورهٔ شش‌ماهه گذشته:

$$COM_{ijt} = -\frac{1}{8} \times \sum_{t-7}^{t} \left| E(EARNINGS)_{ii,t} - E(EARNINGS)_{ij,t} \right| \quad \text{(رابطه ۶)}$$

با توجه به اینکه $COM_{ijt}$ در رابطهٔ (۶) عددی منفی است، دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) توضیح داده‌اند که ارزش بالاتر $COM_{ijt}$ (اختلاف کمتر قدر مطلق رابطهٔ (۶) نشان‌دهندهٔ قابلیت مقایسهٔ بیشتر بین صورت‌های مالی بانک‌های i و j است. پیرو مطالعات پیشین (دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ حبیب و همکاران، ۲۰۱۷) ازآنجایی‌که قابلیت مقایسه یک مفهوم نسبی یا مقایسه‌ای است و مانند سایر ویژگی‌های حسابداری یک معیار مطلق یا مستقل نیست، لذا براساس سیستم بانکی نیز از میانگین تمام نمره‌های قابلیت مقایسه در سال t به‌عنوان شاخص قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی استفاده می‌شود.

### ۷. ۱ متغیر وابسته: ریسک‌پذیری بانک‌ها

مطابق با پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) جهت ریسک‌پذیری بانک‌ها از رابطهٔ (۷) استفاده شده است:

$$(Z-score)_{i,t} = \ln\left(\frac{\mu ROA_{i,t} + CAR_{i,t}}{\sigma(ROA)_{i,t}}\right) \quad \text{(رابطه ۷)}$$

که در رابطهٔ فوق، $\mu ROA$ میانگین بازده دارایی‌ها در سه سال اخیر، CAR نسبت کفایت سرمایه و نیز سیگما سه‌ساله بازده دارایی‌های بانک است. شاخص Z میزان ثبات بانک را نشان می‌دهد و معکوس آن احتمال ورشکستگی را بیان می‌کند (لیون و لون، ۲۰۰۸). مقادیر

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

بالای شاخص Z نشان‌دهندهٔ ریسک پایین و ثبات بالا برای بانک بوده و مقادیر پایین آن نیز حاکی از ثبات پایین و ریسک‌پذیری بالاست.

### ۲.۷ متغیر تعدیل‌کننده

متغیر تعدیل‌کننده: متغیر تعدیلی مورداستفاده در این پژوهش، اندازهٔ بانک و بحران مالی است که به پیروی از پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) جهت اندازه‌گیری اندازهٔ بانک از طریق لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های بانک به‌دست می‌آید.

دومین متغیر تعدیل‌کننده بحران مالی است که در این پژوهش ابتدا بانک‌ها به دو دستهٔ درگیر بحران مالی و دارای سلامت مالی تقسیم شده‌اند که بانک‌های درگیر بحران مالی مقدار یک و بانک‌های دارای سلامت مالی مقدار صفر می‌گیرند. با توجه به اینکه در کشور ایران ورشکستگی بانک‌ها زیاد اتفاق نمی‌افتد و نمی‌توان بانک‌های ورشکسته را به‌عنوان بانک‌های دارای بحران مالی شناسایی کرد، لذا برای تمییز بین بانک‌های درگیر بحران مالی و بانک‌های دارای سلامت مالی، از شاخص ورشکستگی آلتمن[1] استفاده شده است که دلیل اصلی استفاده از این شاخص، وجود پشتوانهٔ نظری در مورد این شاخص و قدرت پیش‌بینی‌کنندگی آن است (اسدی و سلیمانی، ۱۳۹۹).

مدل ورشکستگی آلتمن به‌صورت زیر برآورد شده است (پناهی و همکاران، ۱۳۹۳):

$$Z = 1.2X_1 + 1.4X_2 + 3.3X_3 + 0.6X_4 + 0.1X_5$$

نسبت سود انباشته به کل :$X_2$ نسبت سرمایهٔ در گردش به کل دارایی، $X_1$ که در آن، : نسبت ارزش دفتری سهام$X_4$:نسبت سود قبل از بهره و مالیات به کل دارایی، $X_3$دارایی، : نسبت فروش به کل دارایی است.$X_5$به ارزش دفتری کل بدهی‌ها،

پس از معرفی الگوی آلتمن، این مدل موردبازبینی قرار گرفت و مدل جدیدی برای شرکت‌های غیرتولیدی به شرح ذیل معرفی گردید:

$$Z = 6.56X_1 + 3.26X_2 + 6.72X_3 + 1.05X_4$$

این شاخص هرسال برای هر بانک محاسبه می‌شود و اگر نتایج حاصل از این مدل کمتر از ۱/۱ باشد، بانک مستعد بحران مالی است. اگر نتیجه بین ۱/۱ تا ۲/۶ باشد، بانک در منطقهٔ خاکستری و اگر بیش از ۲/۶ باشد، در سلامت مالی است. در این پژوهش، از مدل آلتمن

[1] Altman

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

مخصوص شرکت‌های غیرتولیدی استفاده شده است و درصورتی‌که نمرهٔ Z بانک‌ها در هرسال کمتر از ۱/۱ باشد، به‌عنوان بانک‌های دارای بحران مالی و در غیر این‌صورت به‌عنوان بانک سالم در نظر گرفته شده‌اند.

## ۳.۷ متغیرهای کنترلی

در این پژوهش، برخی از مهم‌ترین متغیرهایی که بر مبنای مطالعات پیشین به‌عنوان عوامل مؤثر در ریسک‌پذیری بانک شناخته شده‌اند، به‌عنوان متغیرهای کنترلی مدنظر قرار گرفتند که عبارت‌اند از:

**نسبت سرمایه:** براساس پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰)، نسبت سرمایه از طریق حاصل نسبت ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام بر ارزش دفتری کل دارایی‌های بانک اندازه‌گیری می‌شود.

**نرخ بازده حقوق صاحبان سهام:** براساس پژوهش چهارمحالی و همکاران (۱۳۹۸) و منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰)، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام از تقسیم سود خالص بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام بانک محاسبه می‌شود.

**سن بانک:** مشابه با پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) سن بانک از طریق حاصل تفاوت سال تأسیس و سال جاری در مدل محاسبه شده است.

**مسئولیت اجتماعی بانک:** با استفاده از چک‌لیست مسئولیت اجتماعی و امتیاز بانک در اجرای این عامل محاسبه شد. برای این منظور در مرحلهٔ اول با استفاده از پژوهش‌های داخلی و خارجی عوامل سنجش مسئولیت اجتماعی بانک استخراج شد. در مرحلهٔ بعد با استفاده از چک‌لیست نهایی و با تحلیل محتوا در گزارش‌های هیئت‌مدیره و همچنین سایت بانک‌ها، امتیاز مسئولیت اجتماعی به بانک‌های نمونه تعلق گرفت (معیارهایی که بانک رعایت کرده است عدد یک و معیارهایی که در گزارش‌ها بیان نکرده است عدد صفر و در ادامه، امتیاز از مجموع اعداد تقسیم بر کل معیارها به‌دست آمد که این معیارها به شرح زیر ارائه شده است:

جدول ۱

*چک‌لیست مسئولیت اجتماعی*

| معیارها | مؤلفه‌ها |
|---|---|
| فرهنگی | حمایت از بهداشت عمومی، حمایت از آموزش‌وپرورش، فعالیت‌های خیریه، خدمات رفاهی، بهداشتی و آموزشی به کارکنان، فعالیت‌های مذهبی/ فرهنگی، آموزش حفاظت از محیط‌زیست برای کارکنان، اطلاعات انتشار آلایندهٔ هوا |

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

| | |
|---|---|
| اجتماعی | حمایت از فعالیت‌های ورزشی، حمایت‌های تفریحی، فرهنگی و مذهبی، کمک‌های خیریه، تعهد به رسیدگی به امور کارکنان، تعهد به رسیدگی به امور ارباب‌رجوع، تعهد به افراد جامعه، سرمایه‌گذاری اجتماعی (بدین‌معنی که به‌جای کمک مالی مستقیم در امور خیریه، در پروژه‌های اجتماعی با تأثیرگذاری پایدار سرمایه‌گذاری می‌کند)، اقدامات قانونی، دعاوی قضاوتی |
| زیست‌محیطی | کنترل آلودگی هوا، جلوگیری از خسارت زیست‌محیطی مخصوصاً آلودگی آب، بازیافت یا جلوگیری از ضایعات، حفظ منابع طبیعی، داشتن یک سیاست مشخص در زمینهٔ زیست‌محیطی، جایزه در زمینهٔ محیط‌زیست (ایزو ۱۴۰۰۰)، توسعهٔ فضای سبز و محوطه‌سازی، حفظ و صرفه‌جویی در انرژی، سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیست‌محیطی، رعایت قوانین زیست‌محیطی، استفاده از منابع تجدیدپذیر، تحقیق و توسعه |
| محصولات و خدمات | توسعهٔ محصول، افزایش سهم بازار، کیفیت محصول/ISO، ایمنی و سلامت محصول، خدمات پس از فروش، سایر محصولات و خدمات |
| کارکنان | روابط اتحادیه، اشتراک در سود نقدی، مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری، بهداشت و ایمنی محیط کار، مزایای بازنشستگی، مالکیت سهم کارکنان، سلامت اخلاقی محیط کارکنان، توجه به تعهد، تخصص و شایستگی، تعداد کارکنان (افزایش آمار اشتغال)، حقوق ماهانه یا پاداش نقدی و مزایا |
| مشتریان | سلامتی مشتریان، رضایتمندی مشتریان، ارائه تسهیلات و خدمات به مشتریان، پاسخ‌گویی به نیاز مشتریان |

منبع: مران‌جوری و علی‌خانی، ۱۳۹۳

**نقاط ضعف کنترل داخلی بانک:** به‌عنوان یک متغیر مجازی در نظرگرفته شده است که اگر توسط حسابرس گزارش شده باشد، مقدار یک و در غیر این‌صورت مقدار صفر می‌گیرد (منصور حسن و همکاران، ۲۰۲۱؛ ابراهیمی کردلر، بیگی، و غواصی کناری، ۱۳۹۷).

## ۸ یافته‌های پژوهش

### ۸ .۱ آمار توصیفی

جدول ۲ آمار توصیفی متغیرهای موردآزمون را که شامل برخی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی است، نشان می‌دهد.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

جدول ۲
آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

| متغیر | نماد متغیر | میانگین | میانه | حداقل | حداکثر | انحراف معیار |
|---|---|---|---|---|---|---|
| قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی | COM | ـ۰/۰۸ | ـ۰/۰۶ | ـ۰/۳۳ | ـ۰/۰۲ | ۰/۰۵ |
| ریسک‌پذیری بانک‌ها | Z-Score | ۵۱/۱۴ | ۴۳/۲۶ | ۱۸/۷۱ | ۸۳/۱۲ | ۷۵/۱۵ |
| اندازهٔ بانک | SIZE | ۶/۳۰۱ | ۶/۲۵۶ | ۴/۸۶۳ | ۸/۱۳۸ | ۰/۶۴۷ |
| نسبت سرمایه | CAR | ۰/۰۵۲ | ۰/۰۴۸ | ۰/۰۳۱ | ۰/۰۷۵ | ۰/۰۱۲ |
| حقوق صاحبان سهام | ROE | ۰/۰۶۳ | ۰/۰۵۸ | ۰/۰۲۵ | ۰/۱۰۷ | ۰/۰۲۲ |
| سن بانک | AGE | ۳/۳۶ | ۳/۴۲ | ۲/۳۱ | ۴/۴۱ | ۰/۴۵۱ |
| مسئولیت اجتماعی بانک | CSR | ۰/۱۹۵ | ۰/۱۹۸ | ۰/۰۰۰ | ۰/۶۷۲ | ۰/۳۷۲ |
| نقاط ضعف کنترل داخلی | ICW | ۰/۴۱۸ | ۰/۰۰۰ | ۰/۰۰۰ | ۱/۰۰۰ | ۰/۴۹۸ |

جدول ۲ آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد که شامل برخی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی است؛ همان‌طور که در این جدول ارائه شده است، مقادیر میانگین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی ۰/۰۸ـ و حداقل میزان آن ۰/۳۳ـ است که میانگین آن به صفر نزدیک‌تر است؛ یعنی بانک‌های نمونهٔ آماری در صنایع خود از بیشترین قابلیت مقایسهٔ سود خالص برخوردار بوده‌اند. همچنین، مقدار بالای میانگین شاخص ریسک‌پذیری بانک‌ها نشان‌دهندهٔ ریسک پایین و ثبات بالا برای بانک است.

## ۹ تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

قبل از برآورد مدل، لازم است که مفروضات مدل رگرسیون شامل همسانی واریانس اجزای اخلال، آزمون لیمر و هاسمن مدل جهت اثرات ثابت و تصادفی‌بودن مدل بررسی شود. جدول ۳ بیانگر نتایج به‌دست‌آمده از مفروضات رگرسیونی است.

جدول ۳
نتایج مفروضات رگرسیونی

| آزمون | مدل ۱ | | | مدل ۲ | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | آماره | Df | احتمال | آماره | df | احتمال |
| والد | ۸/۰۱۴ | ۲۳ | ۰/۰۲۱ | ۹/۱۹۱ | ۲۳ | ۰/۰۰۴ |
| Fلیمر | ۴/۸۱۳ | ۲۲/۲۶ | ۰/۰۰۸ | ۵/۹۳۵ | ۲/۲۶۲ | ۰/۰۰۳ |
| هاسمن | ۱۶/۸۶ | ـ | ۰/۰۰۱ | ۱۸/۷۳ | ـ | ۰/۰۰۰ |

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

**آزمون مانایی متغیرهای پژوهش:** یکی از عمده‌ترین مشکلات که در رگرسیون سری‌های زمانی ممکن است رخ دهد، پدیدهٔ رگرسیون ساختگی است. رگرسیون ساختگی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن به‌رغم وجود ضریب تعیین بالا، رابطهٔ معناداری بین متغیرها وجود ندارد. به‌منظور اطمینان از نتایج پژوهش و ساختگی‌نبودن روابط موجود در رگرسیون و معناداربودن متغیرها، اقدام به انجام آزمون مانایی لوین، لین، و چو (LLC) برای متغیرهای پژوهش شده است. جدول ۴ نتایج آزمون مانایی متغیرها را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که مقدار این آماره برای هریک از متغیرها معنادار بوده، لذا فرضیهٔ صفر مبنی بر وجود ریشهٔ واحد متغیرها رد می‌شود. به بیان دیگر، مانایی داده‌ها تأیید می‌گردد.

جدول ۴
آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

| نام متغیرها | COM | RISK | SIZE | GFC | CAR | ROE | AGE | CSR | ICW |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| آمارهٔ آزمون | ۱۱/۸۳- | ۹/۵۴- | ۱۰/۶۲- | ۱۴/۶۸- | ۲۰/۷۴- | ۱۷/۹۳- | ۱۶/۷۱- | ۱۴/۳۵- | ۱۵/۸۰- |
| سطح معناداری | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ | ۰/۰۰ |
| نتایج | مانا | مانا | مانا | مانا | مانا | مانا | مانا | مانا | مانا |

## ۱۰ نتایج آزمون فرضیه‌ها

با توجه به نتایج آزمون والد در جدول فوق، واریانس‌های تمام مدل‌ها دارای تورش هستند که این بدان‌معنی است تمام جملات خطای موجود در مدل پژوهش ناهمسانی واریانس دارند و برای رفع این مشکل از روش رگرسیونی حداقل مربعات تعمیم‌یافته استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش (برآورد مدل‌های شمارهٔ ۱ و ۲)، در جدول ۵ نشان داده شده است:

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

جدول ۵
نتایج برآورد مدل‌های تحقیق

| هم‌تجمعه | مدل ۱ | | | | مدل ۲ | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ضریب | آمارهٔ t | سطح معناداری | VIF | ضریب | آمارهٔ t | سطح معناداری | VIF |
| C | ۰/۴۰۹ | ۱/۳۱۴ | ۰/۱۸۹ | --- | ۰/۶۸۲ | ۳/۴۸۰ | ۰/۰۳۶ | --- |
| COM | -۰/۲۸ | -۲/۴۵۷ | ۰/۰۲۹ | ۱/۲۳ | -۰/۱۹۸ | -۲/۳۴۹ | ۰/۰۳۸ | ۱/۶۸ |
| SIZE | --- | --- | --- | --- | ۰/۲۴۳ | ۲/۳۶۸ | ۰/۰۹۵ | ۱/۲۶ |
| GFC | --- | --- | --- | --- | ۱/۹۵۴ | ۲/۱۱۶ | ۰/۰۴۰ | ۱/۶۸ |
| COM×SIZE | --- | --- | --- | --- | ۰/۴۸۲ | ۳/۸۱۵ | ۰/۰۰۸ | ۱/۵۱ |
| COM×GFC | --- | --- | --- | --- | ۱/۰۰۱ | ۳/۰۲۹ | ۰/۰۰۴ | ۱/۴۳ |
| CAR | ۰/۴۱۶ | ۴/۲۱۴ | ۰/۰۰۲ | ۱/۳۳ | ۲/۲۸۶ | ۳/۵۶۸ | ۰/۰۰۲ | ۱/۲۳ |
| ROE | ۰/۴۸۳ | ۳/۸۹۶ | ۰/۰۲۷ | ۲/۸۰ | ۰/۵۱۶ | ۳/۴۷۳ | ۰/۰۲۵ | ۱/۶۵ |
| AGE | -۰/۰۶۸ | -۲/۳۳۱ | ۰/۰۱۶ | ۲/۸۳ | -۰/۹۳ | -۳/۲۸۹ | ۰/۰۱۸ | ۲/۸۳ |
| CSR | -۰/۲۴۲ | -۳/۸۶۳ | ۰/۰۱۹ | ۲/۶۲ | -۰/۶۳۱ | -۲/۹۸۸ | ۰/۰۵۹ | ۲/۶۲ |
| ICW | ۰/۳۳۷ | ۳/۹۷۲ | ۰/۰۰۰ | ۱/۲۳ | ۱/۴۴۹ | ۴/۴۷۸ | ۰/۰۰۸ | ۱/۲۳ |
| $R^2$ | ۰/۵۸۰ | | | | ۰/۶۲۸ | | | |
| آماره F | ۱۳/۶۳۵ | | | | ۱۴/۳۶۸ | | | |
| احتمال F | ۰/۰۰۰ | | | | ۰/۰۰۰ | | | |
| دوربین واتسون | ۲/۳۶۱ | | | | ۲/۴۱۵ | | | |

ملاحظهٔ مقادیر به‌دست‌آمده در جدول ۵، بیانگر رگرسیون برازش‌شده در سطح خطای ۵ درصد است. با توجه به جدول فوق بر اساس مدل ۱، ازآنجایی‌که سطح معناداری قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی کمتر از ۰/۰۵ است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که سطح بالای قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی با ریسک‌پذیری بانک تأثیر معناداری دارد و با توجه به آمارهٔ منفی آن، نوع ارتباط بین آن‌ها معکوس است. مدل شمارهٔ ۲ حاکی از آن است که اندازهٔ بانک و بحران مالی اثر تعاملی در رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک دارد. براساس مدل دوم پژوهش، ازآنجایی‌که بانک‌ها به‌طورکلی تحت نظارت شدید توسط

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری، سرمایه‌گذاران، تحلیلگران، و سهامداران در طول دورهٔ بحران مالی هستند و با توجه به اینکه قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی ریسک‌پذیری بانک را کاهش می‌دهد، بنابراین بحران مالی باعث تشدید ارتباط منفی بین آن‌ها می‌گردد. همچنین، ماهیت و سطح ریسک‌پذیری برای بانک‌های بزرگ‌تر نسبت به بانک‌های کوچک‌تر متفاوت است و بانک‌های بزرگ‌تر به‌دلیل ریسک نقدینگی پایین‌تر، سطح ریسک‌پذیری کمتری نیز دارند. بنابراین، اندازهٔ بانک باعث تشدید ارتباط منفی قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک می‌شود.

## ۱۱ نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش

یافته‌های پژوهش‌های مالی و اقتصادی دهه‌های اخیر نشان می‌دهد که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در ریسک‌پذیری تأثیر زیادی دارد. برای این منظور، هدف این پژوهش گسترش ادبیات موجود در حیطهٔ ریسک‌پذیری بانک‌ها از طریق کشف رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک‌ها با نقش تعدیلی اندازهٔ بانک و بحران مالی در بازار سرمایهٔ ایران طی دورهٔ زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ است. نتایج آزمون فرضیهٔ اول نشان داد بانک‌هایی که صورت‌های مالی آن قابلیت مقایسهٔ بیشتری دارد، با ریسک‌پذیری کمتری همراه‌اند که این نتیجه بر اساس نظریه سرمایه‌گذاری، عقلایی است. با توجه به نظریهٔ عقلانی‌بودن، هرچه شفافیت اطلاعات مالی بیشتر شود، ریسک‌پذیری سهام کاهش می‌یابد؛ بنابراین سرمایه‌گذاران تمایل بیشتری به آن سهم می‌یابند؛ به همین سبب، مدیران را به‌سمت ریسک کمتر سوق می‌دهد. در ضمن، یافته‌های این پژوهش بر مبنای سه فرضیهٔ مخاطره اخلاقی، اختیارات مدیریتی، و رفتار فرصت‌طلبانه تفسیرپذیر است. با توجه به فرضیهٔ مخاطره اخلاقی، مدیران بانک‌ها با استفاده از عدم تقارن اطلاعاتی، ریسک‌پذیری بیشتری را انتخاب می‌کنند، به‌دلیل اینکه از این طریق می‌خواهند ارزش سهام بانک را افزایش دهند. همچنین، اختیارات مدیریتی و رفتارهای فرصت‌طلبانه این امکان را به مدیران می‌دهد که در راستای افزایش ارزش سهام بانک، ریسک بیشتری را بپذیرند؛ اما قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی باعث شفافیت و بهبود اطلاعات می‌شود و نظارت بر فعالیت‌های مدیریتی را برای فعالان و مشارکت‌کنندگان در بازار سرمایه تسهیل می‌کند. لذا، هرچه صورت‌های مالی از قابلیت مقایسهٔ بالاتری برخوردار باشد، یک وسیلهٔ انضباطی و کنترلی قوی‌تری برای جلوگیری از ریسک‌پذیری بیش‌ازحد مدیران به‌کار می‌آید. پس، می‌توانیم بیان کنیم درصورتی‌که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی افزایش یابد، ریسک‌پذیری کاهش می‌یابد و درصورتی‌که قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی کاهش یابد، ریسک‌پذیری افزایش می‌یابد. به‌عبارت دیگر، بین آن‌ها

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]
[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

یک نوع رابطهٔ معکوس برقرار است. نتیجهٔ به‌دست‌آمده با پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) همسوست.

نتایج آزمون فرضیهٔ دوم پژوهش نشان داد اندازهٔ بانک اثر قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی در ریسک‌پذیری بانک را تعدیل می‌کند. به‌عبارت دیگر، اندازهٔ بانک باعث تقویت ارتباط منفی قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک می‌گردد. این نتیجه دلالت بر این موضوع دارد که بانک‌های بزرگ‌تر به‌دلیل اینکه تحت نظارت بیشتر از سوی فعالان و مشارکت‌کنندگان بازار سرمایه قرار می‌گیرند، نسبت به سایر بانک‌ها اطلاعات بیشتری ارائه می‌کنند. مطابق با مبانی نظری، اطلاعاتی که از قابلیت مقایسهٔ بیشتری برخوردارند، به‌طور قابل‌توجهی به سطح پایین‌تری از ریسک‌پذیری تبدیل می‌شوند، زیرا ذی‌نفعان می‌توانند ارزیابی کنند که آیا بانک‌های بزرگ‌تر نسبت به سایر هم‌رده‌های خود در بخش مالی ریسک بیش‌ازحد می‌پذیرند یا خیر، تا بتوانند برای کاهش در معرض ریسک قرارگرفتن بانک‌ها فشار بیشتری اعمال کنند. همچنین، خان و همکاران (۲۰۱۷) معتقدند هرچه بانک‌ها بزرگ‌تر باشند، به‌دلیل پایین‌تربودن ریسک نقدینگی، سطح ریسک کمتری نسبت به بانک‌های کوچک‌تر دارند؛ بدین‌معنا که هرچه اندازهٔ یک بانک بیشتر باشد، در نتیجه میزان دارایی‌ها برای پوشش ریسک‌ها به‌خصوص ریسک‌های مالی افزایش پیدا می‌کند. لذا، بانک‌ها می‌توانند با افزایش دارایی‌های خود سبب پوشش بیشتر ریسک شوند. نتیجهٔ به‌دست‌آمده با پژوهش منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰) و جین و همکاران (۲۰۱۳) همسوست.

نتایج آزمون فرضیهٔ سوم حاکی از آن است که بحران مالی در رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک‌پذیری بانک تأثیر معناداری دارد. نتیجهٔ به‌دست‌آمده را می‌توان این‌گونه مورد استدلال قرار داد که بانک‌ها در طول دورهٔ بحران مالی به‌شدت زیر ذره‌بین و نظارت قانون‌گذاران، تحلیلگران، سرمایه‌گذاران، و پوشش رسانه‌ای قرار دارند و این نهادها و اشخاص تلاش‌های قابل‌توجهی در راستای کاهش میل و توان بانک‌ها برای سرمایه‌گذاری‌هایی با ریسک بالا انجام می‌دهند. یکی از راهکارهایی که بانک‌ها برای برطرف‌کردن نگرانی‌های مربوط به نقدینگی و فشارهای نظارتی کلیهٔ مشارکت‌کنندگان بازار سرمایه در دورهٔ بحران مالی به‌کار می‌برند افزایش نسبت سپرده است. افزایش نسبت سپردهٔ (نقدینگی) بانک باعث کاهش سطح ریسک‌پذیری می‌گردد. یکی دیگر از راهکارهای کاهش فشار نظارتی که توسط بانک‌ها مورداستفاده قرار می‌گیرد، افشای اطلاعات و شفافیت بیشتر است که این امر باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌گردد. چن و همکاران (۲۰۱۸) معتقدند افشا و شفافیت اطلاعاتی بیشتر باعث می‌شود انگیزه‌های مدیریت برای فعالیت‌های ریسک‌دار

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

تضعیف شود. نتیجهٔ به‌دست‌آمده با نتایج منصور حسن و همکاران (۲۰۲۰)، بگت و همکاران (۲۰۱۵) در یک راستاست.

براساس یافته‌های این پژوهش، با توجه به اینکه قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی به‌عنوان یک ویژگی کلیدی در دستیابی به سودمندی تصمیم برای اطلاعات مالی منجر به کاهش ریسک‌پذیری بانک‌ها می‌شود، به تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری و سازمان بورس و اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود تا با تدوین مقررات و الزامات و استانداردهای حسابداری سخت‌گیرانه‌تری در خصوص الزام بانک‌ها به ارائهٔ اطلاعات و صورت‌های مالی قابل‌مقایسه، زمینهٔ اعمال رفتار فرصت‌طلبانهٔ مدیران، مخاطره اخلاقی، و اختیارات مدیریتی را محدود کنند. همچنین، به مؤسسات حسابرسی پیشنهاد می‌شود با توجه به نتایج پژوهش در ارزیابی خود از ریسک بانک‌ها و برنامه‌ریزی عملیات حسابرسی به قابل‌مقایسه‌بودن صورت‌های مالی بانک‌ها توجه بیشتری داشته باشند. علاوه‌براین، به سرمایه‌گذاران و تحلیلگران مالی پیشنهاد می‌شود برای اخذ تصمیمات اقتصادی از جهت انتخاب پورتفوی بهینه و تحلیل و شناخت بهتر بانک‌ها علاوه بر متغیرهای مالی، به قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی نیز توجه کنند و آن را عاملی بااهمیت در ارزیابی کاهش ریسک‌پذیری بانک‌ها در نظر بگیرند. در ضمن، به مدیران بانک‌ها پیشنهاد می‌شود برای کمک به سرمایه‌گذاران و تحلیلگران در ارزیابی عملکرد بانک‌ها، به بهبود قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی توجه کنند، زیرا سرمایه‌گذاران و تحلیلگران بازار سرمایه می‌توانند با داشتن درک مناسب از تحلیل قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی، اطلاعات مفید و حتی افشانشده توسط مدیران بانک را از طریق اطلاعات مالی سایر بانک‌ها به‌دست آورند.

## فهرست منابع


ابراهیمی کردلر، ع.، حسن بیگی، و.، و غواصی کناری، م. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر نقاط ضعف کنترل‌های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت. *دانش حسابداری مالی*، ۵(۳)، صص ۶۸ـ۴۵.

اسدی، غ.ح. و سلیمانی، م. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین شاخص‌های سرمایه و نقدینگی با وقوع بحران مالی در بانک‌ها. *راهبرد مدیریت مالی*، ۸(۳۰)، صص ۱۷۴ـ۱۴۷.

بهارمقدم، م.، صادقی، ز.، و صفرزاده، س. (۱۳۹۲). بررسی رابطهٔ مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. *حسابداری مالی*، ۵(۲۰)، صص. ۱۰۷ـ ۹۰.

پناهی، ح.، اسدزاده، ا.، و جلیلی مرند، ع. (۱۳۹۳). پیش‌بینی پنج‌سالهٔ ورشکستگی مالی برای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *تحقیقات مالی*، ۱۶(۱)، صص. ۵۷ـ۷۶.


[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

چهارمحالی، ع.ا.، زاهدی، ج.، و محمدی، ر. (۱۳۹۸). نقش ارزش بازار در رابطه بین بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام با قیمت سهام در بورس اوراق بهادار تهران. *مدیریت دارایی و تأمین‌مالی*، ۷(۴)، صص. ۱۷ـ ۳۰.

حاجیها، ز. و آزادزاده، ع. (۱۳۹۸). ویژگی‌های کمیتهٔ حسابرسی و قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی با تأکید بر اندازهٔ مؤسسهٔ حسابرسی و حاکمیت شرکتی. *دانش حسابداری مالی*، ۶(۳)، صص ۹۵ـ ۱۱۷.

رضایی، ف.؛ مرادی، م.، و مرادی، ل. (۱۳۹۹). تأثیر ویژگی‌های شرکت بر رابطهٔ بین قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و نگهداشت وجوه نقد شرکت‌ها. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۱۰(۳)، صص. ۸۱-۹۸.

عاطفی‌فر، ع. و فتحی، ز. (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی شاخص‌های سلامت مالی به‌عنوان نمادهای بحران مالی بانکی با به‌کارگیری مدل‌های لاجیت چندمتغیره. *فصلنامهٔ مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، ۴۲، صص. ۳۳۱ـ ۳۶۱.

دریائی، ع.، فتاحی، ی.، و سیفی لاله، س. (۱۳۹۸). پاداش هیئت‌مدیره و ریسک‌پذیری: نقش تعدیل‌گر دوگانگی مدیرعامل (موردکاوی صنعت بانکداری). *پژوهش‌های پولی و بانکی*، ۱۲(۳۹)، صص. ۷۴ـ ۴۹.

مران‌جوری، م. و علی‌خانی، ر. (۱۳۹۳). افشای مسئولیت‌های اجتماعی و راهبری شرکتی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۱(۳)، صص. ۳۴۸ـ ۳۲۹.

نوری‌فرد، ی. و کاظمی، ژ. (۱۳۹۸). رابطهٔ قابلیت مقایسهٔ صورت‌های مالی و ریسک سقوط موردانتظار قیمت سهام. *تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۴۴، صص. ۱۰۷ـ ۱۲۴.

Amiram, D., Landsman, W.R., Owens, E.L., Stubben, S.R., 2018. How are analysts' forecasts affected by high uncertainty? J. *Bus. Finan. Account*, 45(4-3), 318-295.

Beltratti, A., Stulz, R.M. (2012). The credit crisis around the globe: Why did some banks perform better? *J. Financ. Econ.*, 105 (1), 1–17.

Bertay, A.C., Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H., (2013). Do we need big banks? Evidence on performance, strategy and market discipline. *J. Financ. Intermed.*, 22 (4), 532–558.

Bhagat, S., Bolton, B., Lu, J. (2015). Size, leverage, and risk-taking of financial institutions. *J. Bank. Finan.*, 59, 520–537.

Brown, K., Jha, R., Pacharn, P. (2015). Ex ante CEO severance pay and risk-taking in the financial services sector. *J. Bank. Finan.*, 59, 111–126.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

Chauhan, Y., Kumar, S.B. (2019). Does accounting comparability alleviate the informational disadvantage of foreign investors? I*nt. Rev. Econ. Finan*., 60, 114–129.

Chen, C.R., Steiner, T.L., Whyte, A.M. (2006). Does stock option-based executive compensation induce risk-taking? An analysis of the banking industry. *J. Bank. Finan*., 30 (3), 915–945.

Chen, C.W., Collins, D.W., Kravet, T.D., Mergenthaler, R.D. (2018). Financial statement comparability and the efficiency of acquisition decisions. *Contemp. Account. Res*., 35 (1), 164–202.

Choi, J.H., Choi, S., Myers, L.A., Ziebart, D.A. (2019). Financial statement comparability and the informativeness of stock prices about future earnings. *Contemp. Account. Res*., 36 (1), 389–417.

De Franco, G., Kothari, S. P., & Verdi, R. S. (2011). The benefits of financial statement comparability. *Journal of Accounting Research*, 49(4), 895-931

De Franco, G., Kothari, S.P., Verdi, R.S. (2011). The benefits of financial statement comparability. *J. Account Res*., 49 (4), 895–931.

Financial Accounting Standards Board. (2010). Statement of financial accounting concepts. Retrieved from: No. 8. http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/PreCodSectionPage&cid=1176156317989 (accessed 7 January 2019).

Habib, A., Hasan, M.M., Al-Hadi, A.K. (2017). Financial statement comparability and corporate cash holdings. *J. Contemp. Account. Econ*., 13 (3), 304–321.

Habib, A., Hasan, M.M., Al-Hadi, A.K. (2018). Financial statement comparability and idiosyncratic return volatility. *Int. Rev. Finan. forthcoming*.

Hail, L., C. Leuz, and P. Wysocki, (2010). Global accounting convergence and the potential adoption of IFRS by the US (Part I): Conceptual underpinnings and economic analysis. *Accounting Horizons*, 24(3), 355–394.

Jenkins, D.S., Kane, G.D., Velury, U. (2009). Earnings conservatism and value relevance across the business cycle. J. *Bus. Finan. Account*., 36 (9–10), 1041–1058.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

Jensen, M.C., Meckling, W.H. (1976). Theory of the firm: Managerial behaviour, agency costs and ownership structure. *J. Financ. Econ*., 3 (4), 305–360.

Jin, J.Y., Kanagaretnam, K., Lobo, G.J., Mathieu, R. (2013). Impact of FDICIA internal controls on bank risk taking. *J. Bank. Finan*., 37 (2), 614–624.

Kanagaretnam, K., Lim, C.Y., Lobo, G.J. (2014). Influence of national culture on accounting conservatism and risk-taking in the banking industry. *Account. Rev*., 89 (3), 1115–1149.

Khan, M.S., Scheule, H., Wu, E. (2017). Funding liquidity and bank risk taking. *J. Bank. Finan*., 82, 203–216.

Kim, J.B., Li, L., Lu, L.Y., Yu, Y. (2016). Financial statement comparability and expected crash risk. *J. Account. Econ*., 61 (2–3), 294–312.

Kim, S., Kraft, P., Ryan, S.G., 2013. Financial statement comparability and credit risk. *Rev. Acc. Stud*., 18 (3), 783–823.

La even, L., & Levine, R. (2008). Bank governance, regulation and risk taking. *Journal of Financial Economics*, 93(2), 259-275.

Laeven, L., Levine, R. (2009). Bank governance, regulation and risk taking. *J. Financ. Econ*. 93 (2), 259–275.

Merton, R.C., (1977). An analytic derivation of the cost of deposit insurance and loan guarantees an application of modern option pricing theory. *J. Bank. Finan.*, 1 (1), 3–11.

Hasan, M. M., & Taylor, G. (2020). Financial statement comparability and bank risk-taking. Journal of Contemporary Accounting & Economics, 16(3), 100206.

Peterson, K., Schmardebeck, R., Wilks, T.J. (2015). The earnings quality and information processing effects of accounting consistency. *Account. Rev*., 90 (6), 2483–2514.

Rajan, R.G. (2006). Has finance made the world riskier? *Eur. Financ. Manage*., 12 (4), 499–533.

Saunders, A., Song, K. (2018). Bank monitoring and CEO risk-taking incentives. *J. Bank. Finan*., 88, 225–240.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]

Sohn, B. C, (2016) The effect of accounting comparability on the accrual based and real earnings management. *Journal of Accounting and Public Policy*, 35 (5): 513-539.

Sun, J., Liu, G. (2014). Audit committees' oversight of bank risk-taking. *J. Bank. Finan*., 40, 376–387.

[ Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-06 ]

[ DOR: 20.1001.1.26453355.1401.15.53.1.4 ]